

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАДЗЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

№ 46 (1165)

Субота, 8 чэрвеня 1957 года

Цана 40 кап.

ПІСЬМЕНІК І ЧЫТАЧ

Пры кожным зручным выпадку мы гаворым — і гэта зусім правільна, — што ў наш час няма такога становішча ва ўзаемаадносінках літаратуры з жыццём, калі пісьменнік флегматычна папівае, а чытач абывава пацывае. Так, у нашы дні пісьменнік і чытач — гэта не два супрацьлеглыя полюсы, гэта не абывава і апазіт адной асобы, а шчыра зацікаўленыя ва ўзаемных поспехах сябра, людзі, якія знаходзяцца ў пэснны кантэксце і працуюць у імя адной вялікай мэты — свабоды і шчасця сваёй Радзімы. Але адначасова, як дасягненне ў нашым гэта бесспрэчны факт, мы адначасова не можам праціць міма таго, што часам за агульнай шырокай сувязю літаратуры з жыццём мы не заўважам, як у прыватнасці, звязан з чытачамі той ці іншым пісьменнік, як працуюць тыя пражэктывы звышні, што заклікаюць прапагандаваць літаратуру і несіць яе ў гучныя масы. І вось тут, трэба адказаць скажам, яшчэ не пачаты край работы як для нашых беларускіх пісьменнікаў, так і для работнікаў культуры рэспублікі.

Да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі беларускае друкаванае слова, беларуская кніга былі пад лабарнай парскай улад. Зразумела, што ў такіх цяжкіх умовах сувязь беларускіх пісьменнікаў са сваімі чытачамі была вельмі абмежаванай, яна, у адноўленне ад некаторых іншых літаратур, не выражала ў гэтай галіне дастаткова значных і ўрывацх традыцый. Усё гэта, безумоўна, вельмі не ўлічвалі, калі разглядаць гісторыю станаўлення сапраўды шырокай сувязі беларускай літаратуры з чытацкімі масамі ў паслякастрычніцкі перыяд. І тое, што новае, саветская беларуская літаратура пачала наладжваць сваё сувязь з чытачамі амаль «на пустым месцы» і напер дасягнула ў гэтай справе даволі значных вынікаў, сведчыць аб вельмі многім: аб жыццёва-эканамічнай і вытворчай ідэй пудоўнай ленынскай нацыянальнай палітыцы, якая зойшла сваё канкрэтнае ажыццяўленне ў Беларусі, як і ва ўсіх нацыянальных рэспубліках Саюза, аб перамоганосным нашым сацыялістычным ладзе, аб неабходным росце самасвядомасці і культуры беларускага народа і, нарэшце, аб незвычайна бурным росце самой беларускай саветскай літаратуры.

Найбольш саркаказіва Вялікага Кастрычніка радзіна і прыёмам адзначае, што наша сучасная беларуская літаратура дамагацца за гадзі саветскай улады найвышэйшых поспехаў, з'яўляецца багатай і цікавай, заваявала павягу і любоў свайго народа, знайшла мільёны прыхільнікаў як у Саветскай краіне, так і за яе межамі, што яна штодзённа ўмацоўвае і пашырае свае сувязі з чытацкімі масамі.

Беларускую кнігу можна сустрэць у любым кутку нашай рэспублікі — у гарадскіх і сельскіх бібліятэках, у кватэрах працоўных. Нашы пісьменнікі часцей сталі бываць у калгасах і на заводах, больш сталі праводзіць літаратурныя вечары з чытаннем сваіх твораў, прымаюць удзел у многіх мерапрыемствах па распаўсюджванню кнігі. Створанае пры Саюзе пісьменнікаў бюро прапаганды літаратуры сістэматычна арганізоўвае выступленні пісьменнікаў перад працоўнымі рэспублікі. Усё гэта, вядома, з'яўляецца вельмі важным і каштоўным. Падтрымліваючы і вітаючы такія формы масавай работы, у той-жа час нельга не сказаць, што яны ў поўнай меры не задавальняюць ітарэсаў як чытачоў, так і саміх пісьменнікаў. Справа ў тым, што ва ўрачысты абстаноўцы выступіць, скажам, на літаратурным вечары з чытаннем свайго твора і не пачуць ні слова ў адказ — гэта даўна не ўсё, што патрэбна для сапраўды моцнай сувязі пісьменніка з чытачом. Як пісьменніку, так і чытачу карысна мець больш дэталювае сустрэчы, такіх, дзе была-б цікавая размова аб канкрэтных творах і ўсёй літаратуры, быў-бы абмен думкамі, было ўзаемнае духоўнае ўзагаганне. Нельга сказаць, што ў нас не бываюць такія сустрэчы. Бываюць, але вельмі рэдка.

Найбольш удавай формай шчырай і дэталювае размовы пісьменніка з чытачом з'яўляецца правядзенне чытацкіх канферэнцый. Такія канферэнцыі пераважаюць арганізоўваюцца бібліятэкамі. На іх выказваюцца многа цікавых і слушных думак. Як паказвае практыка, кожная такая канферэнцыя прыцягвае вялікую ўвагу чытачоў да настаяльнай на абмеркаванне кнігі, стварае ёй шырокую папулярнасць. Нажаль, гэтай формай сувязі з чытачом нашы пісьменнікі яшчэ слаба карыстаюцца, а Саюз пісьменнікаў мала што робіць, каб па дамоўленасці з бібліятэчнымі работнікамі рэспублікі ўвесці ў сістэму шырокае абмеркаванне ў бібліятэках твораў беларускіх пісьменнікаў. Дарчы, у гэтым многае магло-б зрабіць і Міністэрства культуры.

Бібліятэкі, як вядома, — асноўныя

прапагандавыя кнігі. Аднак у адносінах да твораў беларускай літаратуры работнікі многіх з іх вельмі дрэнна выконваюць свае абавязкі. Гэта не можа не выклікаць трывогі.

Як надалі пісала наша газета, неадпаведна пастаўлена гэта работа ў Маладзечанскай вобласці. Тут у некаторых раённых бібліятэках, напрыклад, у Дзісенскай, Відаўскай, Міёрскай, Астрэвейскай, месцамі і гадамі ляжаць без руху многія творы беларускіх пісьменнікаў, выданыя як асобнымі кнігамі, так і надрукаванымі ў часопісах. Асабліва не шанюць кнігам пазіі. З 420 экзэмпляраў паэтычных зборнікаў дваццаці беларускіх паэтаў, не лічычы імён тых, чыя творчасць вывучаецца па праграме ў школе, сем раённых бібліятэк гэтай вобласці выдалі летась чытачам толькі пяць экзэмпляраў кніг. Пераважаюць большасць бібліятэкараў разумею, што ў гэтым — іх вялікая віна, але ў той-жа час яны праўдулюбю прэтэнзіі — і, трэба сказаць, законным прэтэнзіі — і да пісьменнікаў за няўвагу да іх сваіх кніг. Сапраўды, дзіўным з'яўляецца, напрыклад, таму прэзілі Аляксандр Чарнышэвіч, жывучы ў раённым цэнтры Спід і вядомаму, што яго кніжкі з чытацкай свайспісання, ці то не жадаюць сябе са сваіх парнаскай вышыня, ці то яшчэ на яго-небудзь прычыне, абходзяць бібліятэка. І дарэмна, вельмі дарэмна! Нам даецца. Саюз пісьменнікаў зрабіў-бы добрую справу, каб дапамог усім нашым пісьменнікам завесці моцную сувязь і сапраўдную дружбу з бібліятэкамі рэспублікі, а праз іх, значыць, і з рэзультатна і стабільна масам чытачоў. Гэта пайшо-б толькі на карысць далейшай прапаганды беларускай літаратуры, на карысць творчасці вожнага пісьменніка ў паэсію.

Наколькі пісьменніку патрэбны непасрэдна, дэталюва і ўзаемна ўзагаганчы кантакт з чытачом — гэта асабліва наглядна можна паказаць, скажам, на вопыце стварэння твораў на рабочую тэматыку. Адносна гэтага было нямаля заклікаў, нямаля настаяў, а ўсё-ж справа і сёння марудна насабавецца наперад. У чым-жа справа? Чаму некаторыя беларускія пісьменнікі, напісавшы ў пасляваенныя гады адзін-два творы на тэму з жыцця рабочага класа, не пачалі далей распрацоўваць яе, а захапіліся іншым? І чаму сёння не відаць, каб які-небудзь пісьменнік пераклаўся, скажам, з вясковій тэматыкі на рабочую? У такім разе часта прыводзіцца розныя аргументы, і сярод іх найгалюбнейшы — слабае веданне рабочага асяродку. Што-ж, у гэтым ёсць вялікая доля праўды. Але ніхто не стане адмаўляць і другога — у беларускіх пісьменнікаў слаба кантакт з чытацка-рабочымі, той кантакт, які ўзаемна ўзагагане адных і другіх. Пэварыя могуць запярэчыць: а хіба мала было праведзена літаратурных вечароў у хоп-бы на трактарным, аўтамабільным заводах ці ў будоўнічых трыстах Мінска? Так, вечары былі, з трыбуны чыталіся нямаля вершы і аповяданні, былі і аповяданні, але не было, а калі і было, дык мала, самага галоўнага для пісьменніка — выказвання рабочых аб якой-ж гэта твораў. Пісьменніцкая арганізацыя не пацікавілася ўжывацца, а ў бібліятэках браўся і чыталіся рабочымі «Цёплае дыханне», «Гартванне», «За годом год» і многія іншыя творы, якія ў рабочых узнёлі думкі пры чытанні іх, якія ў іх ёсць парадзі і пажаданні. Усё гэта мы маглі-б вывесціць на канферэнцыйных чытачоў, у шчырых і адкрытых гутарках, але такіх гутарак амаль што не было. Ролю-ж арганізатара такіх гутарак павінен быў узяць на сябе ў першую чаргу Саюз пісьменнікаў са сваімі творчымі секцыямі.

Нельга сказаць, каб і такая форма, як абмен думкамі паміж пісьменнікам і чытачом на старонках друку, была шырока распаўсюджана. Не, не відаць такіх выступленняў, не чуваць гарачых спрэчак і дыскусій на многіх агульнаючых пытаннях літаратурнага жыцця.

У інтэрв'ю далейшага напынення ўздыму і развіцця нашай літаратуры, у інтэрв'ю таго, каб нашы творы адрэзу пасля іх выхду ў свет браўся народам на ўважанне, нам неабходна штодзённа абды і кваліфікацыя аб самай пэснай сувязі пісьменніка з чытачом, скарыстоўваючы дэталюва гэтага самыя рознастайныя формы работы. Партыя заклікае пісьменнікаў глыбей вывучаць рэчаіснасць, бліжэй быць да жыцця і ствараць творы вялікай ідэйнай і мастацкай сілы. Абавязак кожнага пісьменніка — пры неаслабнай увазе і падтрымцы нашата чуйнага і разумнага саветскага чытача настаяльна дамагацца новых поспехаў у працы на ніве роднай літаратуры!

Нельга сказаць, каб і такая форма, як абмен думкамі паміж пісьменнікам і чытачом на старонках друку, была шырока распаўсюджана. Не, не відаць такіх выступленняў, не чуваць гарачых спрэчак і дыскусій на многіх агульнаючых пытаннях літаратурнага жыцця.

У інтэрв'ю далейшага напынення ўздыму і развіцця нашай літаратуры, у інтэрв'ю таго, каб нашы творы адрэзу пасля іх выхду ў свет браўся народам на ўважанне, нам неабходна штодзённа абды і кваліфікацыя аб самай пэснай сувязі пісьменніка з чытачом, скарыстоўваючы дэталюва гэтага самыя рознастайныя формы работы. Партыя заклікае пісьменнікаў глыбей вывучаць рэчаіснасць, бліжэй быць да жыцця і ствараць творы вялікай ідэйнай і мастацкай сілы. Абавязак кожнага пісьменніка — пры неаслабнай увазе і падтрымцы нашата чуйнага і разумнага саветскага чытача настаяльна дамагацца новых поспехаў у працы на ніве роднай літаратуры!

Бібліятэкі, як вядома, — асноўныя

Вельмі-ж прыгожая дарога ад Доўска на Рагачоў. Роўна, як надыгнуць шнур, асфальтаваная, а галоўнае — паабяпала яе ў некалькі шараў аўтамабільнага калідора стаіць бярозка. Стромкія, маладыя, зрэдку перасыпаныя цёмнаватымі ёлкамі. Глянем угору — над галавой шапёр блакітнага неба, ніжэй — зялёныя сцены ўзанага канала, а каля самага долу наўсцяж дарожнага рушнікі — белізна ствалоў.

У гэтым сакавіта-пеністых прысад, прыкладна за сем кілометраў ад Доўска, знаходзіцца вёска з пудоўнай назвай Серабранка, цэнтр калгаса імя Будзёнага. Вёска вялікая, і дамы ў ёй стаць не ў прытык адзін да аднаго, а свабодна, размяжаваючыся рабінамі, вешнямі, яблынкамі і грушамі. У гэты калгас аб'яднаны яшчэ тры суседнія вёскі — Ракуцін, Федараўка і Сверхань. Усе яны таксама па-свойму прыгожыя. Праўда, Сверхань у Айчынную вайну амаль уся была спалена — паблізу ад яе стаў калы дзевяці месцаў фронт, а тое, што засталася пасля пажару, яшчэ і цяпер выглядае растрэсеным, усудулачаным. Ды Дняпро павескаецца ў край Сверхань, — і рака са сваімі рукавамі між ракітывых кустоў утырвовае вёску. А яшчэ больш прыгожымі паселішчамі надоець новыя дамы і шырокія будыніны грамадскіх фарм.

Калгас імя Будзёнага не вызначаецца асаблівым гаспадарчым поспехам, ён яшчэ даганяе перадавыя гаспадаркі раёна, а таму нарысцы амаль не заглядваюць сюды, каб з усіх бакоў выхваляць дасягненні. А калгас гэты, між тым, цікавы. Цікавы ён сваімі кантрастамі, супярэчнасцямі, барацьбой новага са старым. Кантрасты гэтыя — і ў гаспадарцы, і ў культуры, і зноў у ўсім жыцці вёскі. Вось, прыкладна, так, як-бы давялося ўбачыць на добрай яблыні трапяткое сцюдзёнае лісце асіны...

Каб мець лепшае ўяўленне аб сённяшніх справах калгаса, заглянем у яго нядаўняе мінулае, адступім хоць-бы гды на чатыры гады. Асабліва прыкметна розніца паміж сённяшнім і ўчарашнім на прыкладзе вёскі Серабранкі. У пачатку створэння калгаса ў вёсцы атрымліваліся ў калгасе толькі па 800 грамаў збожжавых, 45 канек грашмы, па аднаму кілаграму бульбы і... і ўсё! Сумленны працаўнікі з такім заробкам было, праўду кажуць, тугава, але былі і такі, што лепшага і не жадалі, — працуючы ў калгасе для прыліку, яны мелі ўсё — і хлеб і да хлеба. Як гэта атрымлівалася? Справа ў тым, што ў Серабранцы на рэдакцыю густа пералілася сваты, браты, кумы ды розныя сваяці — большая палавіна вёскі складалася з блізкіх сваякоў. І вёска, напрыклад, паспеў урадзіць. Жалі, малаціць на адкрытым таку. Вартаўніком дзялянка Пятроў Кірчаўскі. Сядзіць у саломе, дрэмле. Над вечар, калі змоўка малатарня і маладыты развішчыць па хатах, на ток прыбываеў Уладзімір Анікеў. Насыпаў ён мех зерня, паспрабаваў узяць на плечы — не зможа. Тады звайшоў у саломе вартаўніка, расштурхаў яго сонгата...

— Здароў, кум Пятроў! Хадзі паддай мяшок...
Вартаўнік лытае вачыма, нарэшце, уцяміў, у чым справа. Спалохана прашапаў:
— Ты што-ж гэта, здурнеў? «Каравул» буду крыць!
— Ну, не прыдурвайся! — пачынае завадаца Анікеў. — Ідзі падсоб. А «каравул» закрывіць, дык увосень не дам табе і панюхаць ніводнай бульбыны...

Анікеў працуе палывым вартаўніком, там ён — гаспадар — калгаснай бульбы. І калі, не дай бог, угневаеш яго, то атрымаеш не бульбу, а дулю пад самы нос. Гэта адзін бок справы. А па-другое, ён-жа кум і нейкі сват. Так што, прыгадушы ўсё гэтыя акалічэнні, Кірчаўскі моцны падсаджае на плечы Анікеву мяшок. Усёго толькі і сказаў:

— Падарываю на гэтым вартаўніцтве: і той прыходзіць, і другі прыходзіць — і кожнаму дапамажы сваімі жыллі... Ды

ДА НОВАГА НАВУЧАЛЬНАГА ГОДА

Падрыхтоўку да новага навуцальнага года работнікі кніжнага гандлю Беларусі пачалі яшчэ ў лютым. З дзвюх рэспубліканскай кніжнай базы аўтамабільныя кожны дзень вывозілі на станцыю дзсяткі тысяч экзэмпляраў кніг. Серод іх — падручнікі для пінючых сярэдніх і сярэдніх школ, тэхнікумў, вучылішч, вышэйшых навуцальных устаноў. Цягнік дастаўляў іх у абласныя і раёныя цэнтры.

У гэтым годзе работнікі кніжнага гандлю паставілі перад сабой мэту — да пачатку навуцальнага года поўнасьцю забеспечыць навуцальныя ўстановы неабходнымі падручнікамі. Зроблена ўжо нямаля. За апошнія тры месяцы база адргузіла 3 мільёны 431 тысяч экзэмпляраў падручнікаў. Сярод іх — «Архаметрыка», «Новая гісторыя», «Роднае слова», «Алгебра» і іншыя.

І ўсё-ж работнікі базы крывадыцца на свайго пастаўшчыка — Вучэбна-педагагічнае выдавецтва БССР. У маі, напрыклад, выдавецтва павіна было даць каля аднаго мільёна беларускіх падручнікаў, а на базу паступіла ўсяго 200 тысяч. Нарядкія вы-

НА АБЛАСНОЙ ВЫСТАВЦЫ

У Брэсце адкрыта восьмая абласная выстаўка майстроў народнай творчасці, прысвечаная 40-гадованне Вялікага Кастрычніка. У ёй прымаюць удзел 225 аўтараў, якія прадставілі 407 афарынаў.
Дом народнай творчасці арганізаваў рад сустрэх наведвальнікаў з народнымі ўмельцамі.
На здымках: 1. Наведвальнікі аглядаюць выстаўку. 2. Каруначніца Е. Архінава дэманструе прыёмы вязання каруначкаў.
(Фотахроніка БЕЛТА).

У СЕРАБРАНЦЫ

хоць-бы сцягнула добра, а то завідна цагнуцца суды...
— Бяды табе! — адказавае Анікеў. — Не чужое-ж бяру, а сваё, калгаснае. А што віднавата — дык ночы папер не такія ўжо і доўгія, выплываюць-ж мне таксама трэба. Вось будзьбу як будзем капаць, дык ноч — год. Будзеш пятыя ле, кум, колькі табе ўлезе. І не падарываеся!

«Дзе-ж украсці, як не ў калгасе?» — было праніям у Серабранцы. Так што, адно свайго жывёльнага стравіць, другое расцігнуць, і — добра. Добра тым, хто гэтым займаецца. А як-жа было сумленым калгаснікам?

Працадзень быў пусты яшчэ і таму, што працоўнай дысцыпліны днём з агнём у калгасе не знойдзеш, дрэнна ўраблялі глебу, таму ўраджай атрымлівалі нізкія. Жывёлагадоўля ў калгасе была занушчана, прыносца, па сутнасці, не прыбытак, а страты. Напрыклад, у пачатку створэння калгаса ў сярэднім ад адной каровы было надоена толькі па 678 літраў малака — добрая каза бадай што столькі дадала-б. Праўда, каровы давалі малака значна больш, але-ж на ферме аднойваліся дзвюнагі «бычкі» і «пяташчкі»; у некаторых дзярках дома былі патэныяны як-бы маслазаводы — там шішком рабілі з калгаснага малака масла, творылі і везлі яго на рынак, каб вырачыць «жывую капейку».

А як-жа было кіраўніцтва калгаса? О, яно заўсёды знаходзілася ў курсе спраў... у яго ёсць самагонка. Дарчы, садагонку называлі «жывым», «культура», «сельскагаспадарчым нармам». «Нарма» гэты кіраўнік калгаса спажываў з імгой і аж да сярэдзіны лета, а як паспеюць у калгасе яблыкі, тады пераходзілі на «асобную маскоўскую», саракарагусяную, не тое, што нейкая мутная катлавушка, якая, іншы раз, здаецца, разарваць цэбе можа... А сад, ой ты сад! паслухайце, якім «яблыкым разладу» быў ён у калгасе.

Асобныя людзі ў калгасе былі так званымі «яблычнікамі». Гэта тыя, хто вазіў іх прадаваць. А вазілі звычайна за блізкі свет — у Маскву, Ярэслаў, Кастрому, Горкі на Волзе... Бэзілілі на каргаснай машыне, атрымлівалі камандзіроўчынны і прапанілі, а ў касу калгаса давалі вырачыць... на паўтара рубля за кілограм яблык. Такі гандаль быў вельмі з руці лічымым асобам, якія па чарае ездзілі ў «яблычныя» камандзіроўкі. Праўду кажуць, і многім іншым, аграмы «штатных» яблычнікаў, грамадскі сад не даваў спакоу. Праз яго людзі нават не даспылілі — траба было ўначы займацца «саманарыхтоўкай» садавіны, а ўдзень лезці яе на рынак.

Вераснёўскі пленум партыі крута навярнуў жыццё ў Серабранцы.
У калгасе імя Будзёнага стаў старэйшій праўдзінны традыцыянік Уладзімір Іванавіч Краўчанка, які да гэтага працаваў вучоным сакратаром батанічнага саду Акадэміі навуц БССР. Сам ён родзім з вёскі Сверхань і прыхаў на радзіму з добрым жадааннем дапамагчы сваім землякам гаспадарчы.

На здымку: старшы таваразнаўца А. Давідовіч (злева) і ўпакоўшчыцы Н. Кутас і І. Мерэда рыхтуюць падручнікі да адпраўкі.
Фото Ул. Крука.

Першае, што ён зрабіў, — адсадыў аў кармушкі ўсіх тых, у каго былі лічымыя руды да чужога добра.
— Час ужо гаспадарамі быць! — сказаў ён пярэдае слова. — Для сябе-ж пастараемца, а не для якога чорта высага.
Краўчанку падтрымалі сумленныя калгаснікі. Паступова дамагліся ліквідацыі «саманарыхтоўкі» калгаснага добра. Працуючы, як чалавек, — і атрымліваў на працадзень усё, што табе належыць. Пасля гэтага ой як круціліся «яблычнікі!» Ходзіць навокал саду ды аблізваюцца. Адна, блізка локаць — ды не ўкусілі!
У калгасе ёсць пашаснацца гектараў плоданоснага саду. І воль летась ён даў прыбытку 670 тысяч рублёў. — якраз столькі, колькі раней было прыбытку ад усёй гаспадаркі на працягу трох, чатырох гадоў.
Даводзілася ламаць кансерватызм і ў доглядзе жывёлы.
— Для калгасных кароў зялёную падкормку? — крычаў той-сэй. — А дзе-ж гэта было відава, каб калгасная карова была лепшая за сваю? Касіць жыта на падкормку? Ніхто не паездзе! А калі хто і накосіць — нішто яго каровам не паднясе! А калі хто і паднясе — нішто даць іх не будзе!
Старшыня быў вымушаны падаваць прыклад асабіста сам, «сучуноў»: сеў за руць аўтаматыны — балазе сам першакласны шафёр, — паехаў у поле, накосіў жыта на падкормку, прыёдзе на ферму... Усё-ж падаваць каровам корм і даць іх яму не даваліся — заела сумленне людзей, бо, глядзячы з такім старшынёй у хаванкі гуляць не ўдасца, таму самі ўзлізла за працу. Пасля гэтага кароў пачалі даглядаць значна лепш. І воль вынік: летась ад адной каровы ў сярэднім надоена на 144 літры малака. Мамавата, праўда, а ўсё-ж лібра гэта далекавата ад ранейшай калізнай нормы. А сёлета ў гаспадарцы змагаюцца за сярэдні надой ад адной каровы на 1400 літраў.

Самыя людзі ў калгасе былі так званымі «яблычнікамі». Гэта тыя, хто вазіў іх прадаваць. А вазілі звычайна за блізкі свет — у Маскву, Ярэслаў, Кастрому, Горкі на Волзе... Бэзілілі на каргаснай машыне, атрымлівалі камандзіроўчынны і прапанілі, а ў касу калгаса давалі вырачыць... на паўтара рубля за кілограм яблык. Такі гандаль быў вельмі з руці лічымым асобам, якія па чарае ездзілі ў «яблычныя» камандзіроўкі. Праўду кажуць, і многім іншым, аграмы «штатных» яблычнікаў, грамадскі сад не даваў спакоу. Праз яго людзі нават не даспылілі — траба было ўначы займацца «саманарыхтоўкай» садавіны, а ўдзень лезці яе на рынак.

Вераснёўскі пленум партыі крута навярнуў жыццё ў Серабранцы.
У калгасе імя Будзёнага стаў старэйшій праўдзінны традыцыянік Уладзімір Іванавіч Краўчанка, які да гэтага працаваў вучоным сакратаром батанічнага саду Акадэміі навуц БССР. Сам ён родзім з вёскі Сверхань і прыхаў на радзіму з добрым жадааннем дапамагчы сваім землякам гаспадарчы.

На здымку: старшы таваразнаўца А. Давідовіч (злева) і ўпакоўшчыцы Н. Кутас і І. Мерэда рыхтуюць падручнікі да адпраўкі.
Фото Ул. Крука.

Самыя людзі ў калгасе былі так званымі «яблычнікамі». Гэта тыя, хто вазіў іх прадаваць. А вазілі звычайна за блізкі свет — у Маскву, Ярэслаў, Кастрому, Горкі на Волзе... Бэзілілі на каргаснай машыне, атрымлівалі камандзіроўчынны і прапанілі, а ў касу калгаса давалі вырачыць... на паўтара рубля за кілограм яблык. Такі гандаль быў вельмі з руці лічымым асобам, якія па чарае ездзілі ў «яблычныя» камандзіроўкі. Праўду кажуць, і многім іншым, аграмы «штатных» яблычнікаў, грамадскі сад не даваў спакоу. Праз яго людзі нават не даспылілі — траба было ўначы займацца «саманарыхтоўкай» садавіны, а ўдзень лезці яе на рынак.

Вераснёўскі пленум партыі крута навярнуў жыццё ў Серабранцы.
У калгасе імя Будзёнага стаў старэйшій праўдзінны традыцыянік Уладзімір Іванавіч Краўчанка, які да гэтага працаваў вучоным сакратаром батанічнага саду Акадэміі навуц БССР. Сам ён родзім з вёскі Сверхань і прыхаў на радзіму з добрым жадааннем дапамагчы сваім землякам гаспадарчы.

На здымку: старшы таваразнаўца А. Давідовіч (злева) і ўпакоўшчыцы Н. Кутас і І. Мерэда рыхтуюць падручнікі да адпраўкі.
Фото Ул. Крука.

Самыя людзі ў калгасе былі так званымі «яблычнікамі». Гэта тыя, хто вазіў іх прадаваць. А вазілі звычайна за блізкі свет — у Маскву, Ярэслаў, Кастрому, Горкі на Волзе... Бэзілілі на каргаснай машыне, атрымлівалі камандзіроўчынны і прапанілі, а ў касу калгаса давалі вырачыць... на паўтара рубля за кілограм яблык. Такі гандаль быў вельмі з руці лічымым асобам, якія па чарае ездзілі ў «яблычныя» камандзіроўкі. Праўду кажуць, і многім іншым, аграмы «штатных» яблычнікаў, грамадскі сад не даваў спакоу. Праз яго людзі нават не даспылілі — траба было ўначы займацца «саманарыхтоўкай» садавіны, а ўдзень лезці яе на рынак.

Чого-ж не хапае ў калгасе імя Будзёнага? Пра гэта людзі кажуць так:
— Наш старшыня ўсё глядзіць у гару — на будоўніцтва і ніяк не хоча глянуць уніз — на зямлю...
Мадзі-зямліца пуставата — воль у чым тут загвадка! Валавы збор збожжавых летась склаў з аднаго гектара толькі па 7,2 цэнтнера, бульбы — па 80 цэнтнераў. Мала, вельмі-ж мала! А таму і маса атрымліваюць тут нямаго — летась толькі па 14,8 цэнтнера на сто гектараў ворыўнай зямлі, у тым ліку па 7 цэнтнераў свінніны. Каб палепшыць прыбытковасць раслінаводства, а значыць і жывёлагадоўлі, трэба, перш за ўсё, больш уцяюць у глебу ўгнаенняў. А іх пад селітні ўраджай вывезана на палі нават менш, чым летась. Так што, сапраўды, старшыня Уладзімір Іванавіч, а заады і ўсё праўдзіннае калгасе не хочучь глянуць сабе пад ногі — на зямлю, дзе хаваецца асноўная крыніца багацця гаспадаркі.
Вельмі-ж трэба, каб у Серабранцы глянулі яшчэ і проста перад сабой — на людзей, кадры, асабліва на маладзё, якая павіна прыйсці на падмогу старшын.
У сувязі з гэтым опынімае на справах мясцовай сярэдняй школы, пагаворым пра яе настаўнікаў і выпускнікоў.
У Серабранскай школе працуе 26 настаўнікаў, і яшчэ два настаўнікі — у Сверханскай пачатковай школе. Акрамя таго, на тэрыторыі калгаса знаходзяцца сельска-медыцэацкае, ветпункт, алімпіцтва і паштовае аддзяленне...
Інтэлігенцыя ў нас многа, — гавораць у калгасе імя Будзёнага. — Пачне-

У Брэсце адкрыта восьмая абласная выстаўка майстроў народнай творчасці, прысвечаная 40-гадованне Вялікага Кастрычніка. У ёй прымаюць удзел 225 аўтараў, якія прадставілі 407 афарынаў.
Дом народнай творчасці арганізаваў рад сустрэх

СТАРОНКІ ГІСТОРЫІ МАСТАЦТВА

Творчасць народных умельцаў

З першых дзён савецкай улады ў Беларусі пачалі ўнікаць гурткі народнай творчасці: тэатральныя, музычныя, вышыўкі, ткацтва і іншыя. У 1919 г. у Віцебску і Магілёве былі створаны спецыяльныя керамічныя майстэрні, у Меціславе — ткацка-вышывальныя, у Гомені — дравапрацоўчыя. Народныя майстры аб'ядноўваліся ў арцелі, з мэтай вывучэння лепшых — наладжвалі конкурсы. Усё гэта з цягам часу ўзяло народную творчасць на больш высокую ступень, адрыла перад ёй шырокія магчымасці ўдасканалення і росту.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў матах вывучэння і развіцця новых талентаў рэспубліканскі Дом народнай творчасці праводзіў конкурсы на лепшы твор народнага мастацтва. На абласных і раённых выстаўках экспанаваліся творы жывапісу, скульптуры, ткацтва, вышыўкі і разьбы па дрэву.

Асабліва цікавай была рэспубліканская выстаўка ў Мінску, прысвечаная 30-гадоваму БССР. Народныя умельцы многіх вёсак і гарадоў рэспублікі прадставілі творы, ронатажныя па тэматыцы: аб гераічнай барацьбе савецкага народа супраць ворагаў, аб працоўных подзвігах рабочых, сялян і інтэлігенцыі. Экспанавалася многа твораў ткацтва, вышыўкі і вязання, упрыгожаных багатым на кампазіцый і расфарбаванні арнаментам.

У час падрыхтоўкі да дэкадаў беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве ў рэспубліцы вывучаліся новыя вышывальніцтвы, ткацкія, рэзныя па дрэву, жывапісы і скульптуры. Дэкадавая выстаўка 1955 г. падыяла вынікі развіцця беларускага народнага і прыкладнага мастацтва па пасляваенны перыяд. На ёй былі прадставлены ўсе віды творчасці, якія існуюць у Беларусі: жывапіс, графіка, скульптура, разьба па дрэву, мазаіка, мастацкае ткацтва, вышыўка, каруны і кераміка — работы жывапісцаў і майстроў. Многія з экспанатаў вызначаліся высокім майстэрствам выканання, багачам малафічных спалучэнняў.

Многа ўмення выявілі беларускія майстры ў ткацтве і вышыўцы. Імі створаны партрэты і габелены. Найбольш высокі па ўзроўню ткацкага майстэрства — партрэт В. І. Леніна, выкананы ткачыхай Гродзенскага Дома народнай творчасці С. Лежонкіч, М. Лежонкіч і М. Рыбачок. Партрэт вытанкі ў шорных, чорных і белых шарпаных нітках. Толькі ў арнаменце галштукі сканастаны больш ярка колерамі. Аднак, нягледзячы на абмежаванасць колераў, майстры стварылі глыбокі па ўнутранай характарыстыцы вобраз правядары.

Партрэт В. І. Леніна вышыты Н. Мацючанка і Н. Петравоўна. Партрэт народнага паэта Беларусі Якуба Коласа створаны Е. Красічынскі. Партрэт В. М. Малацова вышыты А. Арубувайт. З тэматычных твораў цікавыя габелены «Задакі ў Леніна» і «Забудова Савецкай вуліцы ў Мінску», вышытыя М. Ляўрычын.

Адна з асноўных задач народнай і прыкладнай творчасці — стварэнне зручнай і прыгожых рэчэй. Працуючы над пэўным творам, народны майстар імкнецца зрабіць яго перш за ўсё зручным для карыстання, а разам з тым прыгожым, надаць формам твора м'яккія абрысы, упрыгожыць яго арнаментам або роспісам.

Кампазіцыйны ў зорамі парастак, лісьце, кветкі і лядоў раслін вызначаюцца, напрыклад, арнамент партэр і падушчак для каван, вытанкія ў арцелі «8 саравіка» па эскізу мастака М. Гарова, а таксама пестылі, вытанкія М. Козак. Часцей жа ў ткацтве і вышыўцы прымяняюцца геаметрычны арнамент, фігуры якога, запэўненыя паверхню палатна і ствараючыся праз пэўныя праэміі, ствараюць рознамерны рытм. Такім арнаментам упрыгожаны пестылі, вытанкія П. Касмавоў.

У развіцці арнаменту вялікую ролю адыгрывае Віцебскі дыянаво-пшоўныя камбінат, на якім працуюць многа майстроў пшоўнай вытворчасці — мастакі В. Сельніна, А. Саленічкіна, І. Шурупаў, Т. Шубеў і іншыя. Імі створаны дзесяткі прэктаў дыянавоў. Мастацкія вышыўкі камбіната маюць поспех не толькі ў Савецкім Саюзе, але і за мяжой.

Не абмяжоўваючыся вывучэннем толькі беларускага арнаменту, мастакі камбіната

кожныя лета наладжваюць экскурсіі па краіне, грунтоўна знаёмяцца з народнымі і прыкладным мастацтвам іншых рэспублік. Гэта ўрабачае арнаментальныя матывы віцебскага дыянавоў.

Разьба па дрэву, як і ткацтва, — старадаўні від мастацкага рамяства. Ён паспяхова развіваецца і дзям. Майстры-рэзчыкі ў пасляваенны час стварылі цікавыя драўляныя скульптуры, якія расказваюць пра подзвігі беларускіх партызан і воінаў Савецкай Арміі, пра будаўніцкіх сацыялістаў ў СССР.

Шырока папулярная ў рэспубліцы творчасць рэзчыка па дрэву — скульптура В. Мацюка. Характэрная асаблівасць яго работ, выкананых па-майстэрску, — імкненне да раскрыцця характэрнага персанажа. Цікава ў гэтых адносінах групавая скульптура «Гэта было даўно»: пажылы мужчына расказвае ўзнуку пра мінулае. Кампазіцыйна група добра аб'яднана і глядзіцца, як адно цэлае. У другой групавой скульптуры В. Мацюка — «Тры пакаленні ў барыцтве за Радзіму» — уясабелены вобразы трох партызан, якія насяпраны і гатовы ў любую хвіліну даць адпор ворагу. Выразны і прайдзівы вобраз высюкага хлопчыка дадзены аўтарам у скульптуры «Дудар».

Значны ўклад у народнае мастацтва Беларусі ўнёс К. Казелка, вядомы як рэзчык па дрэву і графік. У графіцы ім створана многа ілюстрацый пераважна да твораў Пушкіна, Жуўкоўскага, да рускіх казак і былін, у галіне разьбы па дрэву — скульптуры казачных былінных герояў, палкаводцаў і кіраўнікоў сялянскіх паўстанняў: «Александр Неўскі», «Салават Юлаев», «Тарас Бульба», «Рускі асілан», «Глыбокі райд», «Русан і Людміла» і іншыя. Ва ўсіх гэтых творах персанажы паказаны ў руху. Тарас Бульба з усю разгоном спыняе каця па полі бою. Салават Юлаев, стрымліваючы магутнага каця, жэстам рукі накіроўвае воінаў у атаку. Асабліва дынамічная фігура чырвонаярміец у скульптуры «Глыбокі райд». У гэтым творы перададзены пафас грамадзянскай вайны, багэстрашны і гераічны чырвоны кацярыстаў. Вобразы, створаныя К. Казелкам, поўныя ўнутранай духоўнай сілы. Майстар добра валодае кампазіцыйна, уме-ла перадае энергічны рух. Гэта робіць яго вобразы эмацыянальна насычанымі, выразнымі.

У рэзчыка па дрэву С. Бяка галоўная тема — працоўнае жыццё калгаснікаў. Найбольш цікавае з яго работ — скульптура «Птушніца». Па-майстэрску пабудаваны рэзны кампазіцыйны гарыфель «Вяснавая сяўба». У цэнтры кампазіцыйна на пераднім плане — конь, запрэжаны ў калёсы. Адна з калгаснікаў сядзіць на возе, другі ідзе з калгасніцкай машынак з насеннем. Побач — дрэва з бусліным гняздом. Справа — сякаля, прычэпленая да трактара. Рама гарыфела арнаментавана. Аўтар добра ведае калгаснае жыццё і таму непасрэдна і прайдзіва адлюстраву адзін з адказных момантаў палёвых работ.

Шырокай вядомасцю карыстаецца скульптура рэзчыка па дрэву Ф. Сталарава «Гусляр». Добра скаманаваная фігура стараго рабца надзвычайнае ўражанне і навоўга запамінаецца. Апрача «Гусляра» Ф. Сталараў прадставіў на дэкадаву выстаўку 1955 г. скульптуры «Дзеці трактарыстаў» і «Камбайнеры». У іх створаны прайдзівыя, жыццёвыя вобразы савецкіх дзяцей.

Са скульптур рэзчыка А. Паркуёўскага прыцягваюць увагу «Лесаруб», «Лявоніха», «Народныя месціны». Апошняя створана на аснове аднайменнай групавой скульптуры М. Манісера. У кампазіцыйна і трактоўку фігур Паркуёўскі ўносіць рысы, уласцівыя народнай драўлянай скульптуры.

Наспяхова працуюць народныя рэзчыкі-самавукі С. Альвінскі, М. Анцішчанка, М. Віскі, В. Кавалёў, І. Саўко, В. Сібеў, В. Крушчэў і іншыя. Іх творы экспанаваліся на дэкадаву выстаўкі ў Маскве і атрымалі высокую ацэнку савецкай грамадскасці.

Менш інтэнсіўна, чым тэматычная драўляная скульптура, развіваецца ў Беларусі арнаментальная разьба. Вывучаюцца тонкасці выканання «Дэкарацыйнага

талерка» А. Шахноўіча, «Партсёгар» работы В. Кавалёўска, доталь калатрота і нож для паперы работы І. Лука. Іншы характэрныя дэкадавыя пабудовы арнаментальнага матываў, прыгажосцю форм.

Недахопы беларускай народнай разной скульптуры ў тым, што многія майстры неадстаткова ўздзяюць увагі адлюстраванню жыцця, працы і быту беларускага калгаснага сялянства, не заўсёды дастаткова глыбока раскрываюць тыповыя рысы і нацыянальныя асаблівасці персанажаў.

Майстэрства інкрустацыі развівалася ў Беларусі яшчэ ў даваенны час. Некаторыя інкруставаныя вышыўкі экспанаваліся на выстаўцы ў час дэкадаў беларускага мастацтва ў Маскве ў 1940 г. Больш інтэнсіўна гэты від народнай творчасці пачаў развівацца ў пасляваенны час.

Таланавіты майстар інкрустацыі К. Пялюкевіч стварыў прасты па кампазіцый і прайдзівы па характэрным партрэт В. І. Леніна. Цікавы таксама партрэт Багдана Хмельніцкага работы гэтага-ж аўтара.

Вялікі поспех маюць работы Д. Саканьскага. Ён з густам падбірае расфарбоўку дрэва, яго фактуру, уме-ла скарыстоўвае саляітвую паверхню для стварэння Фона партрэтаў. Цікава яго інкруставаныя шаткі для адлюстравання магутнага зубра на лясной палачцы.

У інкруставанні партрэтаў майстра Г. Гебелева найбольш запамінальны партрэт Максіма Горькага і Янкі Купалы. У асобных месцах рэспублікі паспяхова развіваецца інкрустацыя рознакаляровай саломкай. Перш за ўсё трэба адзначыць саломка шаткі і чаршнілыя прыборы, створаныя М. Дзедзірчанкам. Лепшыя з іх вывучаюцца жывапісцамі і высокім майстэрствам. Нажал, арнамент некаторых шаткілак не заўсёды звязаны з формай.

У галіне інкрустацыі паспяхова працуюць таксама Г. Чарноў, Н. Шурдык, А. Сянько, М. Рубенчык, А. Вярнік і іншыя.

Слаба развіваецца ў Беларусі мастацкая кераміка. Толькі ў асобных арцелі і майстэрнях керамічныя вышыўкі пачынаюць пакрываць рознакаляровай глазурай і ўпрыгожываць арнаментам.

Вядомы беларускі майстар мастацкай керамікі Н. Міхалюк у пасляваенны час стварыў некалькі зоравых мастацкіх керамік, сярод якіх вывучаюцца эскізы «Дэкарацыйнае ваза», аформлены на Мінскім фарфора-фаянсавым заводзе І. Прохаравам і І. Конохам, пісьмомы прыбор і хлебніца, упрыгожаныя стылізаванымі раслінным арнаментам, і ваза «Бульба».

Мінскі фарфора-фаянсавы завод — мадэла прадпрыемства мастацкай прамысловасці рэспублікі — толькі разгортвае дзейнасць. Другі на гэтым машынак з насеннем. Побач — дрэва з бусліным гняздом. Справа — сякаля, прычэпленая да трактара. Рама гарыфела арнаментавана. Аўтар добра ведае калгаснае жыццё і таму непасрэдна і прайдзіва адлюстраву адзін з адказных момантаў палёвых работ.

Беларуская народная творчасць звязана тысячамі нітэй з народным мастацтвам брацкіх рэспублік — Украіны, Літвы, Латвіі і перш за ўсё РСФСР. Найбольш выразна гэтыя сувязі выяўляюцца ў геаметрычным арнаменце ткацкіх вышыўак, у афармленні рэчэй хатняга ўжытку.

Характэрная асаблівасць беларускага народнага мастацтва — кампазіцыйнае законнанасць, дакладнасць будовы, багачце арнаментальных матываў і гарманічнасць малаўзнікаў гамы.

Калі ў дарэвалюцыйнай творчасці працоўны народ выказваў сваю мару і спадзяванні аб шчасці і свабодзе, дык савецкае народнае мастацтва Беларусі адлюстраввае ажыццяўленне гэтай мары — шчаслівае і свабоднае жыццё савецкага чалавека.

М. КАЦАР,
доктар мастацтвазнаўства, прафесар.

Нарада скончылася рана, і ў Васіля заставіў вольным усё вечае. Усяляк можна было яго прывесці. Абедняць пасля нарады ў рэстаране, Васіль перабраў свае магчымасці на сённяшні вечар і раптам натрапіў на думку, якая здалася яму надзвычай удавай.

З верхняй кішкыці кіцеля ён дастаў згорнуты ўшчыра, крыку памяты ўжо аркушы паперы. На ім энергічна мужчынскаю рукою былі запісаныя адказы. Ужо колькі разоў, едучы ў кішкыню кіцеля тую паперку, ды ўсё няяк не ўвадалася скаладзіць па запісам на ёй адказе. Сёння якая такая магчымасць выпала. Дык няяк так і будзе.

Аднак Васіль заўважыў у адрасе прыкроў неадкладнасць. Ён добра ведаў у Маскве Садавое калёца, якое складаецца з бясельчых Садавоых вуліц: Вялікая Садавова, Садаво-Труфаньская, Садаво-Самойлава, Садаво-Кудрынская. У запісах-ж было адзначана проста: «Садавова...» Такой, як ён ведаў, не было. Што-ж рабіць?

Але адмаўляцца ад залучэння не хцелася. Памежваючы, Васіль з дапамогай матэматычнага спосабу паступовых набліжэнняў прышоў да вываду, што гэта, відаць, Вялікая Садавова. Ва ўсіх рэзе да яе было недалёка, і ён наважыў паспрабаваць ішчыся.

Цёплы вечар, павольнае кружэнне сяржынак, прадчуванне незвычайнай сустрэчы — усё гэта настрайвала Васіля на мірна-летуценны лад.

Прышоў на паміць свежы, сонечны вераснёвы ранак, мокрая пляма на даху і трагуюра, якія засталіся ад наваго зарамарку, тамліва-радаснае чакаанне іспыту. І дзівачна. Яна стаяла перад вацма, бачыла жыва, такая, якою ён пабачыў яе ўпершыню: ў рабейкай блузы, у вузкай чорнай спадніцы, з каротка падстрыжанымі, расправанымі кучаравымі валасамі. Выразна, да найдарабнейшых рысачак бачыў Васіль яе надбала. Не, не была яна красуняй. Нават прыгожыя яе цяжка было назваць: крышку прысаляіста, з шырокім і кароткім носам, з маленькім ротам, быццам наўмысла складзеным у бачік. Ён дзіўваўся ў ёй было свежасці, непадарабленай дзіўчай заўсатасці, столькі непэўнаўсатасці і невычэрпнага кожнасці, што яна, непрыгожая, магла кожнаму закруціць галаву.

Да таго-ж рухавая постаць, рэдкая грашча яе маленькага, але на дзіва жуткага і крамянага цела. Не дзіва, што, паступіўшы ў тэхніку (куды і Васіль паступіў адначасова з ёю), яна стала сааеабавым бажом на сваім курсе. Усё курс быў папэроў захаваны ў яе. Былі іныя дзвучыты, больш прыгожыя за яе, але яна — Муся — была па-за ўсімі суперніцтвам.

Хлопчы шукалі дзружыні толькі з ёю, толькі для яе крэдком запісалі ў спіску першым, толькі ёй хацелі дапамагчы, калі набліжалеся чарговыя іспыты. Атмасфера залічана ажуркаля яе ў тэхніку.

Амаль дзвядцяты год мінула з часу іх першай сустрэчы. Цікава, якою яна стала цяпер?

Вос і Вялікая Садавова. На сцяне нумар, які запісаны ў адрасе, Васіль акінуў позіркам невялікі чарнохараўрохым будынак. І вышыўку, што разлікі яго прайдзівы, што ён не памыліўся. Чаму так вышыўку? Хутка за ўсё таму, што будынак гэты — нейкі старадомны — нагадваў яму іныя — на Малой Падальнай вуліцы ў Кіеве.

Падняўся на другі паверх, пазваніў. Яму адчыніла рухавая маладая жанчына з круглым жывым абліччам.

Васіль запытаўся і расказаў, каго ён шукае.

Раўмено, але не няма дома, — адказала жанчына. — Пачакайце, я даведваюся больш дакладна.

Яна пастукала ў першыя ад уваходу дзверы і трохі прыдчыніла іх.

— Света, ведаеце? Мамы, вядома, няма! — Вы-ж можаце, што яе няма, — дзвучыла да дзверэй нечыя капрыны голас.

— Тут яе пытаюць, — растлумачыла жанчына.

— Дык што-ж я магу зрабіць? — Жанчына прычыніла дзверы і спагадліва звярнулася да Васіля:

— Мар'я Сяргеўна няма, але яна хутка мае прыйсці. Яна заўсёды ў такі час прыходзіць.

Спускаячыся па сходах, Васіль ішчы не ведаў, ці вольна ён у другі раз. Першае, сама па сабе няўдана была непрыемная, а па-другое, вельмі-ж яму не спадабаўся той капрыны голас за дзверямі. Вышыўка на вуліцы і прынуў рашчэнне: не выйсці абавязкова трэба. Хто ведае, калі зноў выпадае такі момант?

Зварнуў на Малую Бронную і пайшоў у напрамку да помніка Пушкіну. Ён ішоў па кучоцку старой Масквы, і снег увачынікі наздаваў на ім старажытны прыгожы ўбор казанчый Сінгурчкі.

Але чый-жа ўсё-такі голас адказаў з-за дзверэй? Маркучына па ўсім, гэта Мусія дачка. Цікава, ці падобна яна на сваю маці ў малодзіці? Ці такая-ж яна жывая, неўтраманая, стройная і прывабная? Калі меркаваць, не ў капрыны тоне, дык наўрад, а ўсё-такі хацелася-б на яе зірнуць.

АПАВЯДАННЕ

І як называла думаць, што ў Марусі ўжо дарослая дачка. Гадоў, праўда, мінула больш, чым трэба. Толькі здаецца, што ўсё гэта было нібы ўчора. Сапраўды-ж, прайшлі не гады, а дзесяцігоддзі, як ма-ла ведаў Васіль пра Мусію жыццём на працягу гэтых дзесяцігоддзяў.

Памяць выклікала на свет іныя малюнак — дзень сканчэння тэхніку. Было гэта ў маі. У апошні раз сабраліся ў сваім класе: ім прачыталі загад аб прысваенні звання тэхнікаў, далей дырэктар тэхнікума сказаў развітальныя слова.

Трапілася так, што выйшлі яны з тэхнікума разам з Мусіяй. Бесклапотна стужаючы кулачком аб-кулачок, Муся запыталася: — Што ты дзям абіраеся рабцы, Вася? — А што-ж? Атрымаў нараванне і па-еду на работу.

Умакнуў кулачкі і стужкуліся адзін аб адзін.

— А я ў інстытут.

Ён нічога не адказаў, але адчуў, як нешта ў сярэдзіне непрыемна скалунулася. Перш за ўсё, яго калнула, што Муся гаворыць пра інстытут так лёгкадума. А да таго-ж... Хіба ён сам не марыў тады пра інстытут? Але для яго гэтая мара была пакуль ішчы толькі марай. Спачатку трэба было папрацаваць пэўны тэрмін — два гады тэхнікам папрацаваць, і толькі тады ўжо думаць пра інстытут. Але Муся ўсё гэта ўваўдалася інакш. Пра свай абавязак яна, відаць, не думала, а адносна магчымасцей, дык яны ёй здаваліся неабмежаванымі: яна была цвёрда пераканана, што варта ёй толькі захацець — і бачыць усё зробіць.

Для бачыць — паважаная ў горадзе прафесара-хірурга, — на яе думку, не магчыма, паставоны, законы, а для яе ўсё гэта было неіснуючым, бо ў яе быў усёмагутны бачык.

І сапраўды, у тую-ж восень яна паступіла ў інстытут — праўда, не ў Кіеве, а ў Ле-нінградзе. Але няўдога прачулася ў ім прыкладна і праз год якімсьці чынам апынуўся ў Маскве. Прычынь Васіля на тэхнікуму — Паўлюк Раковіч зрадуў і прайсці заўсё з ёю і рады ў гады ведавалі Васілю скія-іскія спыткі весткі пра Мусю. Ад яго Ва-такія спыткі весткі пра Мусю.

Неўзабаве выпала магчымасць асабіста пераканана ў гэтым. Тэатр прыхаў у Кі-ев на гастролях. Давялося і Васілю па-бываць на яго спектаклях. І вось у праграме спектакля «Атэла» ён раптам прачуў Мусію прайсчыца. Праўда, надрукавана яно было ў самым канцы праграмы, дзе пералічваліся ўжытыя салаты, грамадзян-скія, грамадзянскія Кіра». А ўнізе была завага: «вучыць студыі тэатра».

Ён шукаў Мусю на сцэне, у размаітым навоўле, аднак не знайшоў, можа, таму, што сядзеў далёка, аж на галерыі, дык ішчы ён не ў першыя гастроля, паехаў у Кі-ев. І Васіль надвоўга агубіў Мусію след.

Ад таго-ж Паўлюка Раковіча — дырэктар інжынера — даведлася, што Муся і дзвучы-жыць ў Маскве, даведлася нават яе адрас, але ці працуе яна ў тым тэатры, ці перайшла ў іныя — не ведаў. Часам ён шукаў яе прайсчыца ў тэатральным рэ-зынджэ, але не знаходзіў. Дык ішчыць не пра-ішчы-ж я ў рэзынджэ. Зноў-жа такі-магла-ж яна выйсці зважм і змяніць прайсчыца — хіба мала чаго бывае.

Яго крыху здзіўляла, што Муся так позна прыходзіць з работы. Ён спадзяваўся, за-стаць яе перад тэатрам, бо яму здавалася, што смага ў гэты час — пачыць дзвядцятый і пачынам вичыргага спектакль — артысты часцей за ўсё бываюць дома. А можа ў іх тэатры які-небудзь ішчы рас-парадак дзям?

Адчыніла тая-ж самая рухавая жанчына, што адчыніла ў і першы раз.

— Заходзьце, дома ўжо, — усміхнулася яна Васілю, нібы старому знаёмаму, і гук-нула ў дзверы: — Мар'я Сяргеўна, да вас!

Цікава пазнаць чалавека пасля двух з паловай дзесяцікаў год ростані Васіль адно ўседамаўляў толькі, што перад ім тая самая Муся, з якою ён калісьці здаваў іспыты, вучыўся ў тэхнікуме, якой калісьці трохішчы захапіўся і якую ўпотай кахаў? І было нейкае дзіўнае пачуццё нікаквасці ад таго, што ён называе Мусіяй гэтую немаладую жанчыну, са змучаным і хва-рацітым абліччам, непрыгожую, з глыбокімі зморшчывымі каля вачэй, з гаркавата-тур-ботым выгінам моцна сіснутых вуснаў, з абвісьлым, быццам кудзель, поўнымі валасамі, у прыросты, з прэзэнтай на нейкі хатні шык, але досыць таным халатце. І яму было дзіўна, што ён нешта гаворыць з гэтай незнаёмай жанчынай, успамінае нейкія аркульныя сярбу, а больш за ўсё, што называе яна на «ты». Кожны раз гэтыя «ты» астрэвалі ў гораце, не выхолдзіла, і Васіль намагаўся гаварыць неак у тры-цяй асобе, унікаючы звартанна да Мусі.

Муся, відаць, была абянтэжана не менш яго самаго гэтым неспадзяваным візітам і старалася сваю абянтэжванасць і ніка-ватасць схаваць за шугуным гораўным сме-хам. Глядзеш на Васіля яна чамусьці ўхі-лялася і ўсё час пацэпалася, нібы ёй было холадна ці яе хто казытаў.

Васіль глядзеш на яе і думаў: «Гэта ня-яку гэта сапраўды яна? Можа, гэты якая ішчы Мар'я Сяргеўна? Можа, і ўсё пера-блытаў?»

Муся сказала яму: — А ты зусім не змяніўся, Васіль. Ну, абсалютна. Такі-ж самы, як быў і два-цятны пач год назад.

Сказана гэта было так нішчыра, што Васіль нават не стаў прырчыць. Добра, ніякіх не змяніўся. Няхай, трохі палысе-ўшы і трохі наісвешчаны, ён такі-ж, як і два-цятны пач год назад — ці не ўсё роўна яму?

Відаць, перад тым, як ён прышоў, Муся працавала. На нізкім століку каля ся-іны ён убачыў машынку з закладзенаю, але ніскожнаю старонкай. Збоку ад машынкы стаяла настольная лампа, каля яе — арку-шы друкі.

«Мабіль, новую ролю перадрукоўвае», — вышыўка Васіля. І ў думках пахучыў Мусю «Малачка, сама сабе друкуй».

Леанід СЕРПІЛІН

стала другая настольная лампа, пастаўле-ная на агул кніжак. На дзвучыне быў такі самы прыстай халат, як і на яе маці, толькі шаўковым, да таго-ж намога танчэйшага і мудрагелістага малюнку. Калі Муся ха-лат быў не да твару, бо ванада забякрас-ліваў яе ўзросць, яе нейкі вліч, аблякрас-ляў, дык тым больш ён быў не да твару дачы: бамаера надкрэсліваючы формы цела, ён рабў яе дарослаю жан-чынай, здаваўся непрыгожым да непры-стойнасці на ёй — маладой дзвучыне.

Васіль ніяк не мог разглядзець яе: верх-няе святло было патухаюча, а дз

